

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОСАДЧУК Катерина Олександрівна

УДК 342.5:342.8(477)

**ВИБОРЧА ВЛАДА ЯК САМОСТІЙНА ГІЛКА
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ДУДЧЕНКО Валентина Віталіївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри теорії держави і права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України
СТЕЦЕНКО Семен Григорович,
перший заступник начальника Інституту
кримінально-виконавчої служби
з навчально-методичної роботи;

кандидат юридичних наук, доцент
МАНЬКО Денис Григорович,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права Міжнародного
гуманітарного університету.

Захист відбудеться 28 квітня 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.136.01 Міжнародного гуманітарного університету за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 33.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Міжнародного гуманітарного університету за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 33.

Автореферат розісланий 27 березня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. О. Анцупова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна держава зазнає чергової кризи свого існування, яка проявляється не тільки в нездатності вирішення завдань, що встановлюються сучасними суспільними потребами, а й в недостатності її легітимності. Екологія, культура, міграція, інформаційний розвиток, транснаціоналізація всі зазначені чинники зумовлюють трансформацію порядку організації управління суспільством на певній території.

Зазначені виклики встановлюють нові завдання, в тому числі і перед державною владою, організація якої має відбуватися із врахуванням, з одного боку, інтересів громадян, а з іншого, розширенням ступеню їх реальної участі в управлінні державою. В цьому зв'язку, положення про єдність та поділ державної влади теж зазнають певних змін, зокрема, під тиском вимог сучасного суспільства щодо реального втілення у життя народовладдя.

Сьогодні доцільно говорити про те, що сучасна держава – це не стільки єдність, скільки спільність, сукупність пов'язаних конституційно-адміністративними правами і обов'язками індивідів. І в цьому зв'язку особливої актуальності набувають виборча влада і виборче право як явища, які засновані не стільки на культурно-етнічній єдності, скільки на наявності, серед інших, загальних і рівних для всіх прав обирати і бути обраними. Для сучасної держави громадянином є особа, яка володіє особливим статусом, а не носій культурної спадщини титульної нації.

Розкриття сутності та природи виборчої влади дозволяє сформуванню уявлення про особливості організації державної влади у сучасному демократично орієнтованому суспільстві, виявити закономірності його розвитку і визначити оптимальні шляхи майбутнього демократичного поступу країни.

Обґрунтовуючи актуальність обраної проблеми, варто звернути увагу, що сучасна демократія є відкритою системою відображення розвитку правління народу згідно з правом. Така система має конструюватися відповідно до існуючих загальносвітових традицій і новацій організації та діяльності виборчої влади. Сам механізм реалізації участі громадян як основних суб'єктів виборчого права у суспільно-політичних процесах передбачає передовсім створення досконалого виборчого законодавства. Таке законодавство дозволить прискорити закріплення демократичних і прогресивних конституційних засад суспільного життя.

Інституціоналізація виборчої влади, її виокремлення як самостійної, поряд із традиційними гілками державної влади, є реальним відображенням відмови від державоцентристського на користь людиноцентристського підходу до організації владного управління суспільством на певній території.

У цьому аспекті державна влада постає не тим, «що є над суспільством», а тим, що генерується суспільством, з його представників складається, функціонує для його блага.

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена також тим, що обґрунтування доцільності визнання виборчої влади самостійною гілкою державної влади, аналіз її співвідношення із іншими категоріями народовладдя, конче потрібні не тільки для розвитку та реформування вітчизняного виборчого законодавства, а й для становлення України як сучасної держави.

Сьогодні, відчувається брак теоретичних узагальнень досвіду організації виборчої влади, відтак, розробка концептуальних основ формування та організації виборчої влади, дозволить не тільки підвищити ефективність державної влади та створити умови, які будуть відповідати вимогам сучасного громадянського суспільства, але й стати вагомим внеском до розробок вітчизняної юриспруденції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер – 0110U000671) та плану науково-дослідної роботи кафедри теорії держави і права «Наступність та оновлення як тенденція розвитку держави і права сучасної України».

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є виявлення сутності виборчої влади та формування концептуального підходу до її розуміння як самостійної гілки державної влади.

Для досягнення мети дослідження необхідне розв'язання таких *задач*:
встановити особливості впливу сучасної держави на порядок регулювання соціальних відносин;

обґрунтувати народовладдя як людиноцентристський механізм організації державної влади у сучасному суспільстві;

визначити виборчу владу як самостійну гілку державної влади та проаналізувати її співвідношення із суміжними категоріями;

розкрити соціальну зумовленість виборчого права та класифікувати суб'єктів виборчої влади;

проаналізувати природу та особливості співвідношення понять «виборча процедура» та «виборчий процес»;

дослідити сутність інституціональної складової виборчої влади;

провести аналіз електронної демократії як однієї з засад виборчої влади сучасної держави;

розробити на теоретичному рівні критерії оцінки досвіду зарубіжних держав у формуванні виборчої влади;

визначити перспективи формування та розвитку в Україні виборчої влади як самостійної гілки державної влади.

Об'єктом дослідження є система державної влади та її роль у функціонуванні сучасної держави.

Предметом дослідження є загальнотеоретичне дослідження виборчої влади як самостійної гілки державної влади.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є принципи, підходи та методи, застосування яких дозволило найбільш ефективно розв'язати поставлені дослідницькі задачі.

Основою дослідження стали принципи історизму, плюралізму, універсалізму та ін. У дослідженні використовувалися антропологічний, цивілізаційний, системний, аксіологічний, інституціональний, комунікаційний, функціональний, синергетичний підходи.

Для реалізації мети й задач дослідження використано методи:

діалектичний, завдяки якому було визначено особливості співвідношення між гілками державної влади та проведено аналіз соціологічних, нормативних та аксіологічних аспектів співвідношення держави і суспільства (підрозділи 1.1, 1.3);

історико-правовий – для вивчення історичних аспектів формування та втілення у життя народовладдя, розкриття соціальної зумовленості виборчого права (підрозділи 1.2, 2.1);

логіко-семантичний метод – для модернізації категоріального апарату загальнотеоретичної юриспруденції (підрозділи 2.2, 2.3);

догматичний метод – при аналізі та тлумаченні положень нормативно-правових актів, в яких закріплені принципи організації та діяльності виборчої влади в Україні та інших державах (підрозділи 1.3, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3);

порівняльно-правовий – для проведення порівняльного аналізу особливостей діяльності виборчої влади у різних державах світу (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2).

Для розкриття предмета дослідження також використовувалися методи аналізу і синтезу, переходу від загального до особливого, від абстрактного до конкретного, класифікації, моделювання та ін.

Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких:

українські науковці В.Б. Авер'янов, М.В. Афанасьєва, М.О. Баймуратов, В.В. Дудченко, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, Н.М. Крестовська, В.В. Лемак, О.М. Лощикін, В.Я. Любашиц, Р.М. Мінченко, О.Г. Мурашин, Л.Р. Наливайко, Ю.М. Оборотов, Н.М. Оніщенко, М.П. Орзіх,

В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Ж.І. Усенко-Чорна, М.В. Цвік, Ю.С. Шемшученко та ін.;

зарубіжні дослідники С.С. Алексєєв, М.В. Баглай, М.І. Байтін, А. Валл (A. Wall), А. Гулд (A. Gould), Д. Істон (D. Easton), Е. Картер (E. Carter), Дж. Линз (J. Linz), В.С. Нерсєсянц, Л.С. Мамут, Ю.О. Тихоміров, Ф. Фукуяма (F. Fukuyama), В.Є. Чиркін та ін.

Нормативною основою дослідження стали: Загальна декларація прав людини 1948 р., Конституція України, норми законів України, що регламентують реалізацію виборчих прав («Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів України», «Про місцеві вибори», «Про Центральну виборчу комісію» та ін.), Рішення Конституційного Суду України, Висновки Венеціанської комісії, Паризька Хартія для нової Європи, Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЕ (Копенгаген, 29 червня 1990 р.) та інші нормативні акти вітчизняного та зарубіжного законодавства.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що представлена дисертація є першим в українській юриспруденції загальнотеоретичним дослідженням виокремлення виборчої влади та встановлення її місця у системі поділу влади.

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення у таких висновках та положеннях:

уперше:

обґрунтовано необхідність виділення виборчої влади як самостійної гілки державної влади у функціонуванні сучасної держави;

запропоновано співвідношення між виборчим правом і виборчим законодавством, згідно із яким *виборче право* розуміється як усвідомлена, природна, невід’ємна та невідчужувана свобода індивіда брати участь у організації управління соціумом та реалізації народовладдя завдяки можливості обирати (активне виборче право) та бути обраним (пасивне виборче право), а *виборче законодавство* – це система норм, принципів і положень, закріплених у нормативно-правових актах, які встановлюють порядок, організацію та процедуру проведення виборів, референдумів та інших форм народовладдя громадян;

сформульовано визначення інституту виборчої влади, під яким слід розуміти регламентовану чинним законодавством систему стійких відносин щодо регулювання окремих аспектів організації та проведення виборів і референдумів;

проведена класифікація інститутів виборчої влади, згідно із якою слід виділяти наступні групи інститутів: організаційні, функціональні, темпоральні.

удосконалено:

визначення виборчої системи як сукупності регламентованих законодавством технологій (способів, прийомів, методів, критеріїв) щодо моделі втілення у життя виборчих прав та обов'язків (мажоритарна, пропорційна, змішана виборчі системи);

понятійний апарат юриспруденції шляхом обґрунтування співвідношення категорій «виборча процедура» і «виборчий процес». Обґрунтовано, що термін «виборча процедура» є ширшим, ніж «виборчий процес». Процесуальний характер переважно мають дії системи органів виборчої влади (адміністративних суб'єктів виборчого законодавства), своєю чергою, дії інших суб'єктів виборчого законодавства мають процедурний характер;

визначення сучасної держави як, заснованої на правовому законі та інституціалізованої у вигляді певного механізму, форми управління соціальними відносинами, яка наділяється суверенною владою та волевиявлення якої набуває ознак права при дотриманні процедур легітимації та легалізації.

набули подальшого розвитку:

положення щодо необхідності розвитку розуміння ключової ідеї сучасного народовладдя від її формального рівня – «необхідності участі громадян у виборах» до змістовного рівня – «реальної участі громадян в управлінні державою»;

твердження щодо кризи сучасної держави, що зумовлює необхідність змін у порядку суспільної самоорганізації, а відтак, організація народовладдя, яке б відповідало вимогам сучасності, зумовлює виділення виборчої влади як самостійної гілки державної влади;

питання щодо використання електронної демократії у процесі організації і функціонування сучасної держави. Обґрунтовано, що трансформація системи організаційно-регулюючого впливу на суспільно-політичні процеси має відображати не тільки реальні потреби населення, а й відповідати рівню технічних та технологічних можливостей. У процесі такої взаємодії удосконалюється форма державного управління, яка стає найбільш прийнятною для суспільства саме завдяки формуванню оптимальної системи задоволення потреб соціуму;

положення про можливість та доцільність формування в Україні виборчої влади як самостійної гілки державної влади у зв'язку із корінною трансформацією порядку організації суспільних відносин, та, заснованому на проєвропейській орієнтації, державному функціонуванні.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження є внеском до загальнотеоретичного аналізу державної влади на сучасному етапі

розвитку суспільства та практичних кроків із формування оптимальної моделі виборчої влади в Україні.

Результати та висновки дослідження можуть використовуватися:

у науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження таких категорій як державна влада, демократія та виборча влада;

у нормотворчій сфері – при законодавчій регламентації питань порядку організації та проведення виборів, референдумів та інших форм народовладдя в Україні;

у правозастосовній діяльності – для вдосконалення організаційно-виконавчої роботи органів і посадових осіб державної влади, на яких законом покладено обов'язки щодо організації та проведення виборів;

у навчальному процесі – для викладання таких дисциплін як «Теорія держави і права», «Проблеми теорії держави і права», «Політологія» та розробки відповідного методичного забезпечення.

Апробація результатів дослідження. Наукові результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії держави і права НУ «ОЮА» та були апробовані на вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права» (20-21 березня 2015 р., м. Львів); міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності»: (11-12 вересня 2015 р., м. Одеса); міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (16-17 жовтня 2015 р., м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів» (9-10 жовтня 2015 р., м. Київ), міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки» (29-30 січня 2016 р., м. Кривий Ріг).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображені у десяти наукових працях, чотири з яких опубліковано в наукових фахових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України, одна у закордонному фаховому виданні, а також у п'яти інших публікаціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації відповідає меті і завданням дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг – 213 сторінок, з яких основна частина роботи складає 190 сторінок, список використаних джерел (220 найменувань) – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність і ступінь розробки теми дисертації, визначаються об'єкт, предмет, мета і задачі дослідження, його методологічна, теоретична та нормативна бази, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, формулюються основні положення, що містять наукову новизну, розкривається теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наводяться дані про їх апробацію.

Розділ перший «Концептуальні засади розподілу влади в сучасній державі» складається з трьох підрозділів та визначає соціологічні, нормативні та аксіологічні аспекти взаємодії сучасної держави і права, засади виділення виборчої влади як самостійної гілки державної влади.

У **підрозділі 1.1. «Особливості впливу сучасної держави на порядок регулювання соціальних відносин»** здійснено аналіз «сучасного суспільства» – соціуму, який досягнув певного рівня культурного та інтелектуального розвитку, домінуючими та безпеліційними цінностями якого виступають права і свободи людини, а система організації співіснування громадян (держави) орієнтована на реалізацію та захист таких прав і свобод.

Підтверджено, що з'ясування сутності держави, а так само ролі суспільства у її створенні та існуванні, має здійснюватися з урахуванням соціологічних, нормативістських та ціннісних аспектів. Лише так можна дослідити системоутворюючу роль соціуму у процесах виникнення, призначення та функціонування держави, яка, по суті, має «похідний» від потреб суспільства характер.

Запорукою належного функціонування сучасної держави є розвинений механізм реалізації народовладдя у відповідності до вимог соціуму. У ході державотворчих процесів у такого роду державах одним з основних питань є створення ефективної системи державних органів. Від того, наскільки ці органи втілюють у життя встановлені перед ними завдання, та яким чином вони організуються, залежить успіх і самих держав, і реформ які в них проводяться.

У **підрозділі 1.2. «Народовладдя як людиноцентристський механізм організації державної влади у сучасному суспільстві»** проаналізовано, що право людини обирати та бути обраним відноситься до природних прав людини, оскільки пов'язано із втіленням у життя невід'ємних свобод. «Право» є основою буття людини, а «закон» – затвердженим, загальноприйнятим та обов'язковим (для певного соціуму) порядком життєдіяльності суспільства настільки, наскільки він буде відповідати його потребам та цінностям.

На основі аналізу існуючих теоретичних розробок поняття народовладдя визначено «правові» і «неправові» форми його існування. Для правової форми обов'язковим є закріплення процедури перебігу

у законі, а також вираження результату дії у певному правовому акті. Однак незалежно від характеру цих форм, воно суттєво впливає на порядок організації та функціонування сучасної держави, конструюючи модель управління, яка реально відповідає потребам соціуму. Влада, яка заснована на безпосередньо-демократичному волевиявленні, є владою правовою, основою правового порядку, сферою, «придатною для існування» сучасного суспільства.

Також були проаналізовані й негативні аспекти, такі як криза народовладдя, що проявляється у деяких країнах та пов'язана, перш за все, із тим, що суспільство зневірилося у ефективності демократичних процедур, пов'язаних із обранням на певні посади, а відтак ставиться до них як до суто формальних акцій. У цьому зв'язку, виділення виборчої влади у самостійну гілку державної влади, розширення реального об'єму участі громадян у управлінні державою і суспільством (в тому числі і завдяки використанню сучасних технологій e-government) вбачається необхідною складовою подолання кризи сучасного народовладдя.

У *підрозділі 1.3. «Виборча влада в системі гілок державної влади та її співвідношення із суміжними категоріями»* встановлено, що державна влада покликана формувати політичну систему суспільства, політичні відносини між державою, суспільством, соціальними групами, а також контролювати ці відносини, перетворювати їх на безконфліктні і організовані.

Поділ державної влади є необхідною умовою демократичного політичного режиму. Наповнення новим змістом поняття «влада народу» в Конституції і проголошення, що вищим безпосереднім вираженням його влади є референдум і вільні вибори, дозволяють доповнити конституційну теорію та практику поділу державної влади новою гілкою – виборчою, яка за своєю природою є владою народу, що реалізується у виборчому процесі шляхом організації і проведення референдуму і виборів або інших формах народовладдя.

Втілення у життя завдань, що стоять перед виборчою владою є не тільки запорукою демократичного порядку формування всіх існуючих гілок влади, але й підтвердженням реальної участі громадян у управлінні державою.

Розділ другий «Нормативні, функціональні та інституціональні засади виборчої влади» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню особливостей співвідношення виборчого права і виборчого законодавства, класифікації суб'єктів народовладдя, розкриттю сутності виборчої процедури та діяльності інститутів виборчої влади.

У *підрозділі 2.1. «Соціальна обумовленість та принципи виборчого права»* встановлено, що виборче право відноситься до природних

прав людини згідно зі ст. 21 Загальної декларації прав людини 1948 р. Це зумовлює цілісний підхід до захисту прав людини, за яким економічні, соціальні та культурні права, а також громадянські та політичні права є взаємопов'язаними та рівнозначними.

У зв'язку з цим, підтверджено необхідність розширення розуміння виборчого права від традиційного (позитивістського) зрівнювання його із системою встановлених та забезпечених державою норм до природного, притаманного людині від народження права, яке потребує регламентації у чинному законодавстві лише для створення належних умов його використання, втілення у життя та захисту.

Розкрито нормативну складову виборчої влади та проаналізовано значну кількість законів та підзаконних актів, які за своїми цілями та завданнями спрямовані на державне забезпечення та охорону демократичного процесу виборів, або інших форм народовладдя, та дотримання правопорядку усіма іншими суб'єктами права.

У **підрозділі 2.2. «Виборча процедура (процес) як особлива форма здійснення виборчої влади»** обґрунтовано що, здійснення виборчої влади є активною діяльністю вповноважених суб'єктів права, яка отримує вираз у процедурно-процесуальній формі.

Найбільш широкою формою вчинення юридично значимих дій з питань проведення виборів та волевиявлення виборців є правова процедура, але діяльність органів виборчої влади втілюється у життя, перш за все, у формі юридичного процесу. Виборчий процес здійснюється спеціально вповноваженими суб'єктами, пов'язаний із розглядом певної юридичної справи, порядок його здійснення детально регламентовано чинним законодавством, складається з певних етапів та стадій, має юридично значимий результат.

Відтак ми можемо виділити процесуальні виборчі процедури, які мають детальну регламентацію у чинному законодавстві і у своїй сукупності створюють виборчий процес, та позапроцесуальні – такі, що регламентують порядок здійснення окремих юридичних дій (голосування, участь у установчих зборах та ін..).

У **підрозділі 2.3. «Організація та діяльність інститутів виборчої влади»** зазначено, що референдум та демократичні вибори до органів влади в сучасному суспільстві є важливими соціально-політичними заходами, основна мета яких полягає у втіленні у життя волі народу та легітимному відтворенні соціального представництва в системі державного управління, у цьому аспекті, саме інститути виборчої влади покликані забезпечити виконання та, певною мірою, охорону волевиявлення народу.

При аналізі інституційного складу виборчої влади слід враховувати, що: організаційні інститути включають відносини, які відображають

особливості їх устрою, прийняття рішень, суб'єктного складу та розподілу повноважень; функціональні інститути включають відносини щодо порядку і особливостей здійснення діяльності та виконання окремих компетенцій з питань втіленні у життя волі народу та легітимного відтворення соціального представництва в системі державного управління; темпоральні інститути відображують термін діяльності, відповідно до цього критерію інститути виборчої влади можуть бути класифіковані на постійно діючі та тимчасові.

Ефективність діяльності інститутів виборчої влади значною мірою залежить від функціонування широкого кола зацікавлених суб'єктів, в тому числі й тих, які не мають державно-владних повноважень (засоби масової інформації).

В свою чергу, слід розрізняти суб'єктів виборчого права, суб'єктів виборчої влади, суб'єктів виборчої процедури (процесу), суб'єктів виборчого законодавства. Наголошується, що народ є первинним суб'єктом народовладдя. Відповідно до статей 5 та 69 Конституції України влада може здійснюватися народом як безпосередньо, так і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування у вигляді виборів, референдумів та інших форм безпосереднього народовладдя.

Діяльність органів виборчої влади є одним з видів державного управління, переважно – публічного адміністрування, процесами та процедурами проведення виборів і референдумів, але у сучасних умовах це властиво й іншим напрямам державного управління.

Розділ третій «Особливості організації виборчої влади в сучасній державі: генеза та перспективи розвитку» складається з трьох підрозділів та містить аналіз досвіду формування та функціонування виборчої влади у різних країнах світу, ролі електронного урядування у розвитку технологій реалізації народовладдя, перспектив становлення виборчої влади в Україні.

У підрозділі 3.1. *«Роль електронної демократії у становленні виборчої влади в сучасній державі»* підтверджено, що взаємовідносини між державою і суспільством у сучасний період мають бути заснованими, зокрема, на широкому використанні технологічних можливостей і передовсім електронних ресурсів отримання та обігу інформації. Повинна бути здійснена певна інституційна трансформація систем публічного управління як у своїх внутрішніх зв'язках, так і з окремими індивідами. Функціональну спрямованість органів державної влади слід засновувати на ідеї служіння суспільству, активної співучасті та сприянні становленню інституцій громадянського суспільства та сучасної держави. Причому такі зміни мають відбуватися не лише у ціннісній сфері, а й у сфері тих засобів, які використовуються державною владою для реалізації своїх завдань.

Однією з характерних вимог сучасності є необхідність залучення громадян до прийняття політичних рішень на основі інформаційно-

комунікативних технологій. Інформаційне суспільство зумовлює неминучу трансформацію політичних інститутів і державного управління.

Серед найпростіших форм електронної демократії, яка поступово впроваджується у різних країнах світу, виокремлено організацію Інтернет-голосування на виборах та референдумах. Встановлено, зокрема, що безумовною перевагою систем електронного голосування є полегшення доступу до процедури волевиявлення для осіб із обмеженими можливостями та загальна оперативність отримання його результатів.

У підрозділі 3.2. «Досвід зарубіжних держав у формуванні виборчої влади» зазначено, що при створенні ефективної системи державної влади слід враховувати відповідний досвід різних країн світу.

Витоки обґрунтування самостійності виборчої влади можна виявити в ідеях Б. Константа, який до класичного поділу влади за Ш. Монтеск'є, рекомендував додати виборчу. Окремі положення, які містяться в конституції 1799 року Наполеона, так само обґрунтують можливість самостійності виборчої влади. Дуже ґрунтовне осмислення народовладдя і засад виділення виборчої влади можна знайти в працях А. Токвіля. Однак найбільш повно, з прямою вказівкою в тексті конституції Болівії 1826 року, ідея самостійності виборчої влади була втілена в життя С. Боліваром. Розвиваючи класичний принцип поділу влади, він висуває ідею виборчої влади з повноваженнями, яких вона не має в інших державах. Тим самим створюється ще одна протизвага виконавчій владі, а уряд набуває нових гарантій і ще більшої популярності.

Важливим для розуміння природи виборчої влади є аналіз реалізації та захисту виборчих прав та практики організації політичної системи у США. Виборність суддів, шерифів, прокурорів вказують на вагомі позитивні аспекти реальної участі громадян у управлінні державою.

Аналізуючи сучасну світову практику втілення у життя народовладдя, слід зазначити на домінування змішаного способу формування вищих виборчих органів, як і змішана форма республіканського правління, де задіяні, як правило, парламент та глава держави.

У більшості країн Західної Європи система органів адміністрування виборів є децентралізованою, між її складовими наявні зв'язки координації, а не субординації; повноваження вищого органу адміністрування виборів покладено на центральний орган виконавчої влади, як правило – Міністерство внутрішніх справ. Практично в усіх державах ЄС на законодавчому рівні закріплено механізми, спрямовані на забезпечення незалежності, неупередженості та стабільності роботи виборчих комісій.

У підрозділі 3.3. «Перспективи становлення в Україні виборчої влади як самостійної гілки державної влади» обґрунтовано, що проблема організації державної влади, форм її реалізації в Україні зумовлена

як теоретичною, так і практичною потребою становлення і функціонування демократичної системи, зокрема правової, соціальної держави, здійснення державно-правової реформи у нашій державі.

Виборча влада, по суті, є частиною інституціональної основи держави, вона тісно пов'язана з конституційною, політичною та партійною системою, формувати виборчу владу необхідно з урахуванням національних конституційних та політичних особливостей.

Процеси трансформації порядку організації та засад демократії у нашій державі нерозривно пов'язані із процесами розвитку народовладдя. Безумовно, у ці складні часи одним з необхідних шляхів розвитку є формування прозорості, такої, що відповідає потребам суспільства, виборчої влади. Українське суспільство має обрати тих, хто дійсно бажає здійснити волю народу, тих, хто любить Україну, хто розвиток своєї професійної діяльності пов'язує із розвитком демократичних процесів організації влади в Україні.

Сьогодні зрозуміло, що найбільш важливою правовою цінністю виступають права і свободи людини. Відповідно, можна стверджувати, що така ознака та атрибут держави як державна влада, в умовах становлення сучасної держави суттєво еволюціонує та зумовлює виокремлення та нормативне закріплення нетипових гілок публічної політичної влади. Отже, формування в Україні виборчої влади як самостійної гілки державної влади уявляється не тільки доцільним, а й необхідним напрямом розвитку нашої держави.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано актуальне наукове завдання, яке полягало в обґрунтуванні необхідності виділення виборчої влади як самостійної гілки державної влади, що уможливило формулювання таких висновків:

1. Сучасна держава – це заснована на правовому законі та інституціалізована у вигляді певного механізму форма управління соціальними відносинами, яка наділяється суверенною владою та волевиявлення якої набуває ознак права при дотриманні процедур легітимації та легалізації.

2. Народовладдя є людиноцентристським механізмом організації відносин панування і підкорення у сучасному суспільстві. Відносини між суспільством і державою засновані на людиноцентризмі характеризуються соціологічними, нормативними та аксіологічними властивостями. Соціологічний аспект характеризує, що держава – це створений суспільством інструмент упорядкування та захисту своїх прав та свобод. Нормативний аспект вказує, що формування та волевиявлення сучасної держави

здійснюється на основі та у формі правового закону. Аксиологічний аспект розкриває соціальне призначення держави, її значимість для суспільства. Критерієм цінності такої держави є легітимність, яка отримує реальний вираз у правопорядку.

3. Виборча влада це – система публічно-правових відносин щодо реалізації волі первинного носія державної влади, яка забезпечується системою державних органів з питань формування та організації виборів, референдумів або інших форм народовладдя.

4. До ознак виборчої влади відносяться наступні: відображає та втілює у життя волю народу щодо порядку організації державної влади; здійснюється системою органів (залежно від традицій та ступеня демократизації відносин ці органи можуть бути як централізовані, що характерно для Східної Європи, Латинської Америки, та децентралізовані – характерно для Західної Європи); універсальна репрезентативність; має право на видання особливих правових актів; є легальною і, що більш важливо, легітимною; первинна щодо формування інших гілок державної влади.

5. Природа виборчої влади розкривається при аналізі таких категорій: суспільні потреби (в упорядкуванні, комфортному співіснуванні, владі тощо); право (як вираз загальнообов'язкової та відповідної правам людини системи поведінки); держава (система, яка забезпечує умови здійснення прав суспільством, їх охорону).

Процес формування ключових органів держави, інституцій, які здійснюють державну владу, є системотворчою засадою організації та діяльності держави. Їх формування відбувається передовсім шляхом народного волевиявлення, виборів представників суспільства, які наділяються правом створювати не тільки закони, а й загальні засади організації та діяльності держави.

6. Розкрито соціальну обумовленість виборчого права, яка заснована на тому, що виборче право відноситься до природних прав людини (ст. 21 Загальної декларації прав людини), водночас важливою складовою реалізації виборчого права є «осмисленість». Особа має досягнути певного віку, мати відповідні соціально-психологічні особливості для того, щоб втілювати у життя виборче право. У конституційному праві ці положення закріплені у категорії «виборчих цензів».

Обґрунтовано необхідність розширення розуміння виборчого права від традиційного (позитивістського) зрівнювання його із системою встановлених та забезпечених державою норм до природного, притаманного людині від народження права, яке потребує регламентації у чинному законодавстві лише для створення належних умов його використання, втілення у життя та захисту.

7. Визначено природу та особливості співвідношення понять виборча процедура та виборчий процес. Виборча процедура первинна щодо виборчого процесу. Виборчий процес є сукупністю виборчих процедур, пов'язаних єдиною метою – забезпечення організації та проведення виборів та інших форм народовладдя. Оскільки для здійснення виборчої влади необхідна система спеціально уповноважених органів, відповідне цільове матеріально-технічне забезпечення, то основною формою такої діяльності є виборчий процес. Своєю чергою, позапроцесуальні виборчі процедури є формою здійснення найчастіше одномоментних юридично-значимих дій, які не потребують наявності у суб'єкта їх здійснення «особливих» повноважень, системи спеціальних органів, відповідного матеріально-технічного забезпечення їх реалізації. Процесуальний характер переважно мають дії системи органів виборчої влади (адміністративних суб'єктів виборчого права), а дії інших суб'єктів мають процедурний характер. Однак це не виключає можливості здійснення окремих процедур також і органами виборчої влади.

8. Проаналізовано суб'єктний склад народовладдя та встановлено, що до суб'єктів виборчого законодавства слід відносити всіх індивідуальних та колективних осіб, на яких, згідно з законом, покладено обов'язки та встановлені права щодо втілення у життя, організації і проведення існуючих форм народовладдя, а також запобігання порушень виборчого законодавства. Обґрунтована необхідність відокремлення суб'єктів виборчого права (більш широке коло суб'єктів) від суб'єктів виборчої влади (більш вузьке коло суб'єктів), до яких відносяться лише адміністративні суб'єкти виборчого права.

9. Обґрунтовано, що функціонування суб'єктів виборчої влади слід тлумачити як вид діяльності спеціальних органів, суттю якої є здійснення управлінського організовуючого впливу шляхом використання владних повноважень через організацію виконання виборчих законів та підзаконних актів, створення умов для реалізації громадянами їх виборчих прав. Оскільки зазначена діяльність є особливим, динамічним видом державного управління, проаналізовані як загальні, притаманні державному управлінню, так і специфічні управлінські функції, ознаки, принципи та методи.

10. Визначено поняття інституту виборчої влади, під яким слід розуміти регламентовану чинним законодавством систему стійких відносин, щодо регулювання окремих аспектів організації та проведення виборів і референдумів.

11. Проведено класифікацію інститутів виборчої влади, яка складається з наступних елементів: організаційні інститути – до яких слід відносити: інститути організації діяльності системи органів виборчої влади (відносини щодо організації порядку діяльності системи суб'єктів виборчого

законодавства), та інститути організації виборів та референдуму (відносини, щодо порядку організації та проведення виборів і референдумів суб'єктами виборчого законодавства); функціональні – до яких слід відносити наступні інститути: робота із виборцями (виборчі списки, реєстрація), робота із кандидатами та їх довіреними особами, контроль за дотриманням виборчого законодавства, видання нормативно-правових актів, підрахунок голосів, оприлюднення результатів; темпоральні – до яких слід відносити: постійно діючі (приміром, центральна виборча комісія), та тимчасові інститути виборчої влади (приміром, дільнична виборча комісія).

12. Проведено аналіз електронної демократії як складової ознаки виборчої влади сучасної держави, та ролі електронних ресурсів отримання та обігу інформації. Встановлено, що інтернет забезпечує неможливий раніше доступ до інформації й розширює можливості політичної активності. Без інформаційного супроводу функціонування сучасних демократичних інститутів може бути ускладнене, а забезпечення рівного доступу до мереж, навпаки, може сприяти закріпленню демократичних стандартів. Технічне удосконалення способів втілення у життя народовладдя є запорукою створення сучасної держави, орієнтованої на реалізацію та захист прав і свобод громадян.

13. Проаналізовано досвід зарубіжних держав у формуванні виборчої влади та зроблено висновок, що виборча спадщина Європи спирається на такі п'ять засад виборчого права: загальність, рівність, вільність, таємність і безпосередність. Ці основоположні принципи виборчих прав зафіксовані в базових міжнародних документах з прав людини.

14. Обґрунтована необхідність внести зміни та доповнення до Конституції України, а саме: статтю 6 Конституції України викласти у наступній редакції: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу, судову та виборчу.

Органи законодавчої, виконавчої, судової та виборчої влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України».

15. Обґрунтовано, що Україна розвивається як суверенна, демократична, соціальна та правова держава, яка безумовно проголошує та відносить до основних цінностей права людини, втілення, забезпечення реалізація та охорона яких є основною метою та ознакою сучасної держави. Але реальне досягнення цих орієнтирів потребує суттєвої трансформації як порядку здійснення державою своїх зобов'язань, так і механізмів формування та діяльності державної влади. У зв'язку із цим виборча влада є законодавчим та очікуваним розвитком принципу поділу державної влади в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Осадчук К. О. Державна влада та її поділ: до перспектив виділення нетипових гілок влади / К. О. Осадчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. 29. – Т. 1. – С. 96–101.
2. Осадчук К. О. Концептуальні засади формування виборчої влади у сучасній державі / К. О. Осадчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Херсон, 2014. – Вип. 5. – Том 1. – С. 52–57.
3. Осадчук К. О. Електронна демократія як підстава та напрям трансформації взаємовідносин між сучасною державою та суспільством / К. О. Осадчук // Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал». – 2015. – № 3. – С. 28–31.
4. Осадчук К. О. Щодо нормативного закріплення виборчої влади в Україні / К. О. Осадчук // Збірник наукових праць «Прикарпатський юридичний вісник». – Івано-Франківськ, 2015. – № 1. – С. 12–16.
5. Осадчук К. О. Щодо поняття та природи виборчого права: загальнотеоретичне дослідження / К. О. Осадчук // Национальный юридический журнал: теория и практика. – Кишинев : «Cetatea de Sus», 2015. – № 4(14). – С. 25–29.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Осадчук К. О. Народовладдя як форма впливу на організацію держави і права / К. О. Осадчук // Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції, м. Львів, 20-21 березня 2015 р. – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2015. – С. 8–11.
7. Осадчук К. О. Загальнотеоретичний аналіз суб'єктів народовладдя / К. О. Осадчук // Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції, м. Одеса, Україна, 11-12 вересня 2015 р. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2015. – С. 14–18.
8. Осадчук К. О. Особливості інституційної організації виборчої влади: загальнотеоретичний аналіз / К. О. Осадчук // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні : міжнародна наук.-практ. конференція, м. Харків, 16-17 жовтня 2015 р. – Х. : ГО «Асоціація аспірантів юристів», 2015. – С. 10–15.
9. Осадчук К. О. Співвідношення понять виборча процедура і виборчий процес у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції / К. О. Осадчук

// Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів : міжнародна наук.-практ. конференція, м. Київ, 9-10 жовтня 2015 р. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2015. – С. 9–12.

10. Осадчук К. О. Ефективна виборча влада як засіб подолання кризи сучасного народовладдя / К. О. Осадчук // Перспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції, м. Кривий Ріг, 29-30 січня 2016 р. – Кривий Ріг : ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2016. – С. 24–28.

АНОТАЦІЯ

Осадчук К. О. Виборча влада як самостійна гілка державної влади: загальнотеоретичне дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2016.

На основі доробку вітчизняної та зарубіжної правової теорії та практики обґрунтовано загальнотеоретичні засади виділення виборчої влади як самостійної гілки державної влади.

Розкрито особливості співвідношення виборчого права та виборчого законодавства, встановлено природу взаємодії виборчої процедури і процесу, проаналізовано інституційний склад виборчої влади та здійснено його класифікацію.

Досліджено досвід організації виборчої влади у різних країнах світу. Переосмислено роль інформаційних технологій сучасності у розвитку порядку організації державної влади та взаємовідносин між державою і суспільством.

Окреслено перспективи виокремлення, організації та функціонування виборчої влади в сучасній Україні.

Ключові слова: сучасна держава, державна влада, поділ державної влади, виборча влада, виборче право, виборче законодавство, інститути виборчої влади, виборча влада в Україні.

АННОТАЦИЯ

Осадчук К. А. Избирательная власть как самостоятельная ветвь государственной власти: общетеоретическое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права,

история политических и правовых учений. – Международный гуманитарный университет, Одесса, 2016.

На основе изучения наследия отечественной и зарубежной правовой теории и практики обоснованы общетеоретические основы выделения избирательной власти как самостоятельной ветви государственной власти.

Переосмыслено и усовершенствовано понятие современного государства как основанной на правовом законе и институционализированной в виде определенного механизма форме управления социальными отношениями, которая наделяется суверенной властью, и волеизъявления которой приобретают признаки права при соблюдении процедур легитимации и легализации.

Установлено, что взаимоотношения между государством и обществом в современный период должны быть основанными, в частности, на широком использовании технологических возможностей электронных ресурсов получения и обращения информации. Необходимо провести определенную институциональную трансформацию систем публичного управления, как в их внутренних связях, так и в порядке соотношений с отдельными индивидами. Функциональную направленность органов государственной власти следует основывать на идее служения обществу, активного участия и содействия становлению институтов гражданского общества и современного государства. Причем такие изменения должны происходить не только в ценностной сфере, но и в сфере тех средств, которые используются государственной властью для реализации своих задач.

Раскрыты особенности соотношения избирательного права и избирательного законодательства. Социальная обусловленность избирательного права основана на том, что избирательное право относится к естественным правам человека (ст. 21 Всеобщей декларации прав человека). Избирательные права граждан выступают средством, которое обеспечивает установление электоральных основ государственной власти и требует соответствующей регламентации в нормах избирательного законодательства. Избирательное законодательство по своим целям и задачами направлено на государственное обеспечение и охрану демократического процесса выборов или других форм народовластия. В этой связи, необходимо расширить понимание избирательного права от традиционного (позитивистского) уравнивания его с системой установленных и обеспеченных государством норм, к естественному, присущему человеку от рождения права, которое требует регламентации в действующем законодательстве только для создания надлежащих условий его использования, воплощение в жизнь и защиты.

Установлена природа взаимодействия избирательной процедуры и процесса, Наиболее широкой формой совершения юридически значимых

действий по вопросам проведения выборов и волеизъявления избирателей является правовая процедура, однако деятельность органов избирательной власти воплощается в жизнь, прежде всего, в форме юридического процесса. Избирательный процесс осуществляется специально уполномоченными субъектами, связанный с рассмотрением определенной юридической дела, порядок его осуществления подробно регламентирован действующим законодательством, состоит из определенных этапов и стадий, имеет юридически значимый результат.

Проанализирован институциональный состав избирательной власти и проведена его классификация.

Исследован опыт организации избирательной власти в разных странах мира. Переосмыслена роль информационных технологий современности в развитии порядка организации государственной власти и взаимоотношений между государством и обществом.

Определены перспективы выделения, организации и функционирования избирательной власти в современной Украине.

Ключевые слова: современное государство; государственная власть; разделение государственной власти; избирательная власть; избирательное право; избирательное законодательство; институты избирательной власти, избирательная власть в Украине.

SUMMARY

Osadchuk K. A. Electoral power, as an independent branch of state power: general theoretical reserch. – Manuscript.

Thesis for a Candidate of Legal Science Degree in the specialization 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Doctrines. – International Humanitarian University, Odessa, 2016.

On the basis of the heritage of domestic and foreign legal theory and practice of general theoretical bases of allocation justified electoral power as an independent branch of state power.

The features of the relation of electoral human right and the electoral legal norms (legislative), determine the nature of the interaction of electoral procedures and processes analyzed institutional structure of democracy and held its classification.

Studied experience of election branch of state power in different countries. To rethink the role of modern information technologies in the development of the order of organization of state power and the relationship between state and society.

Analized the prospects of selection, organization and functioning of the electoral power in modern Ukraine.

Key words: modern state; state power; division of state power; electoral branch of state power; electoral human right; the electoral legal norms (legislative); the subjects (authorities) of the electoral state power, the electoral state power in Ukraine.